

бярозка №12

№ 12/2019(1099)

ISSN 0320-7579

12+

Нараджэнне

Два самыя важныя дні ў жыцці — дзень, калі нараджаемса, і дзень, калі даведваемса, навошта.

Марк Твэн

Ад праблемы да мэты

Ты ўжо маеш агульнае ўяўленне пра логіку і структуру праекта. Час разгледзець яго складнікі больш падрабязна.

Датычна праектаў праблема — гэта негатыўная сітуацыя, якая ўплывае на канкрэтныя групы людзей і не вырашаецца сама па сабе.

Заяўка змяшчае фармулёўку праблемы, якую вы плануеце вырашыць з дапамогай праекта. Чым больш канкрэтнае і поўнае апісанне, тым больш шанцаў на поспех. Калі праблем некалькі, раздзяліце іх па важнасці. У апісанні павінныя быць самыя новыя лічбы і факты з аўтарытэтных лакальных крыніц: статыстыка, вытрымкі з мясцовых СМІ, навінавых сайтаў і г. д.

У дадатку да заяўкі дайце копіі прадстаўленых па запых дакументаў, завераных падпісам і пячаткай адказнай асобы, графікі, схемы, дыяграмы.

- Каб атрымаць асабістую інфармацыю (меркаванні, запыхы, чаканні), правядзіце анкетаванне або сацыялагічнае апытанне. Добра паказваюць рэальнае становішча апытанні ў сацыяльных сетках, іх скрыншоты стануць ілюстрацыямі да тэксту. Да таго ж, гэтыя дыягнастычныя інструменты можна выкарыстоўваць у маніторынгу або ў ацэнцы выніковасці праекта.

- старайцеся ператварыць праект у эфектыўны сродак рашэння апісанай сітуацыі;

- вызначце самыя адкрытыя для праблемы мэтавыя групы праекта: канкрэтных людзей, якія жывуць на пэўнай тэрыторыі, на якіх накіраваная дзейнасць і вынікі праекта;

• вызначце, хто атрымае карысць наўпрост ці ўскосна. Прааналізуйце патрэбы зацікаўленых бакоў.

Напрыклад, у праекце велапляцоўкі для экстрэмальнага катання на роварах у вашым двары варта ўлічыць меркаванні як падлеткаў, для якіх вы збіраецеся стварыць пляцоўку, так і іншых жыхароў, супрацоўнікаў ЖЭС, аўтааматараў, мясцовых уладаў і інш. Прамая мэтавая аўдыторыя ў праекце — падлеткі, якія змогуць карыстацца пляцоўкай, і іх бацькі. Астатнія — ускосныя атрымальнікі, для якіх можна апісаць, як са з'яўленнем пляцоўкі іх жыццё палепшыцца.

У гэтым прыкладзе адсутнасць велапляцоўкі не можа быць прадстаўлена як праблема праекта, бо ён мусіць палепшыць якасць жыцця падлеткаў, якія жывуць у двары. Апісваючы праблему, спасылайся на неарганізаваны па месцы жыхарства вольны час падлеткаў, адсутнасць бяспечнага і прывабнага месца. Праблемай можа быць раз'яднанасць аднагодкаў-суседзяў, пагаршэнне іх здароўя, сацыяльнага дабрабыту, парушэнне правілаў руху веласіпедыстаў і інш. І з'яўленне велапляцоўкі вырашыць гэтыя праблемы.

Менавіта запаўненне патрэбаў мэтавай групы паказваецца ў выніку. Карысна, напрыклад, увесці ў апісанне праекта апытанне жыхароў, у якім даследуецца іх запыт. Апытанне дапамагае стварыць і грамадскае абмеркаванне праекта пляцоўкі.

Вызначыць правільнасць пастаноўкі праблемы дапаможа ацэнка гэтых пунктаў:

- апісаная сітуацыя, якая патрабуе зменаў;
- у фармулёўцы ўказаны канкрэтныя мэтавыя групы;
- пазначаны патрэбы / запыты мэтавых груп*;
- прадстаўлена колькасная інфармацыя;
- пазначаны прычыны, якія выклікалі праблему* (супярэчнасці);
- пазначаны наступствы праблемы*;
- адсутнічаюць адмысловыя тэрміны;

(* — для пашыранай фармулёўкі, патрэбнай у некаторых заяўках).

Чым больш станоўчых адказаў, тым бліжэйшая да ідэалу твая фармулёўка праблемы.

Бываюць канкрэтныя і агульныя мэты. Канкрэтная мэта — гэта запла-

наваны пазітыўны вынік, змена негатыўнай сітуацыі, якую атрымае грамадства ў працэсе вырашэння праблемы. Мэта фармулюецца на аснове праблемы, на рашэнне якой накіраваны праект. Пастарайся злучыць у адной фразе тое, што збіраешся зрабіць, для каго і якімі сродкамі: «арганізацыя карыснага вольнага часу падлеткаў мікрараёна ва ўмовах сучаснай велапляцоўкі».

Мэта павінна быць рэалістычнай і дасягальнай, вымернай і абмежаванай у часе!

Агульная мэта — маштабная і доўга-тэрміновая — працуе арыенцірам і павярджае актуальнасць праекта для грамадства, яго спалучэнне з агульнымі прыярытэтамі. Яна дасягаецца намаганнямі многіх праектаў і праграм. Старайся паказаць унёсак свайго праекта ў агульную мэту. У нашым прыкладзе яна можа фармулявацца як «павышэнне якасці жыцця жыхароў мікрараёна».

Звычайна мэта складаецца з аднаго-двух сказаў. Можна выкарыстоўваць шаблон: аддзяяслоўны назоўнік (арганізацыя, забеспячэнне, захаванне і да т. п.) + назоўнік, які паказвае на даброты (карыснага вольнага часу падлеткаў мікрараёна ...) + праз / шляхам / з дапамогай + назоўнікі, якія паказваюць на спосаб дасягнення (стварэнне чагосьці, абсталяванне чагосьці, правядзенне чагосьці і да т. п.)

Як зразумець, ці правільна сфармуляваная мэта? Ацані кожную пазіцыю пытання «Ці можна лічыць мэту праекта...

- канкрэтнай;
- рэалістычнай (пры наяўных рэсурсах);
- вымернай;
- звязанай з абраным напрамкам, місіяй арганізацыі;
- арыентаванай на вынік;
- дасягальнай (пры нашых намаганнях);
- каштоўнай для грамадства і арганізацыі-спонсара?»

Каб спрасціць вымярэнне мэты, выкарыстоўваюцца задачы. Кожная з іх — пэўны эфект, які плануецца дасягнуць падчас выканання праекта. Задачы павінны быць прывязаныя да колькаснай адзнакі. Па сутнасці, гэта вынікі, якія можна атрымаць і нейкім чынам вымераць.

Існуе два тыпы задач:

- прадуктыўныя — іх рашэнне дае канкрэтныя прадукты, якія можна падлічыць (велапаркоўка, колькасць карыстальнікаў, колькасць клубаў і інш.);
- якасныя — іх вынікі абстрактныя (паляпшэнне культуры вольнага часу, атрыманне новых навыкаў, новай інфармацыі і інш.).

Аддавайце перавагу першым!

Праблема выцякае з супярэчнасці, суадносіцца з разгорнутай назвай праекта і кладзецца ў аснову яго мэты.

***Мэта** — гэта сцвярджэнне, якое ўвасабляе жаданы вынік праекта. Галоўная задача гэтага сцвярджэння — паказаць тып праблемы, з якім сутыкаецца праект.*

Крыніца: партал грамадскіх аб'яднанняў Беларусі

Чым больш выразныя задачы, тым лягчэй спланаваць праектную дзейнасць і прасцей дасягнуць мэты. Выразная фармулёўка задач дазволіць лёгка ацаніць поспех праекта. Кожная задача павінна быць сфармуляваная зразумела для цябе, удзельнікаў, партнёраў, донараў. Аптымальная іх колькасць — 3-4.

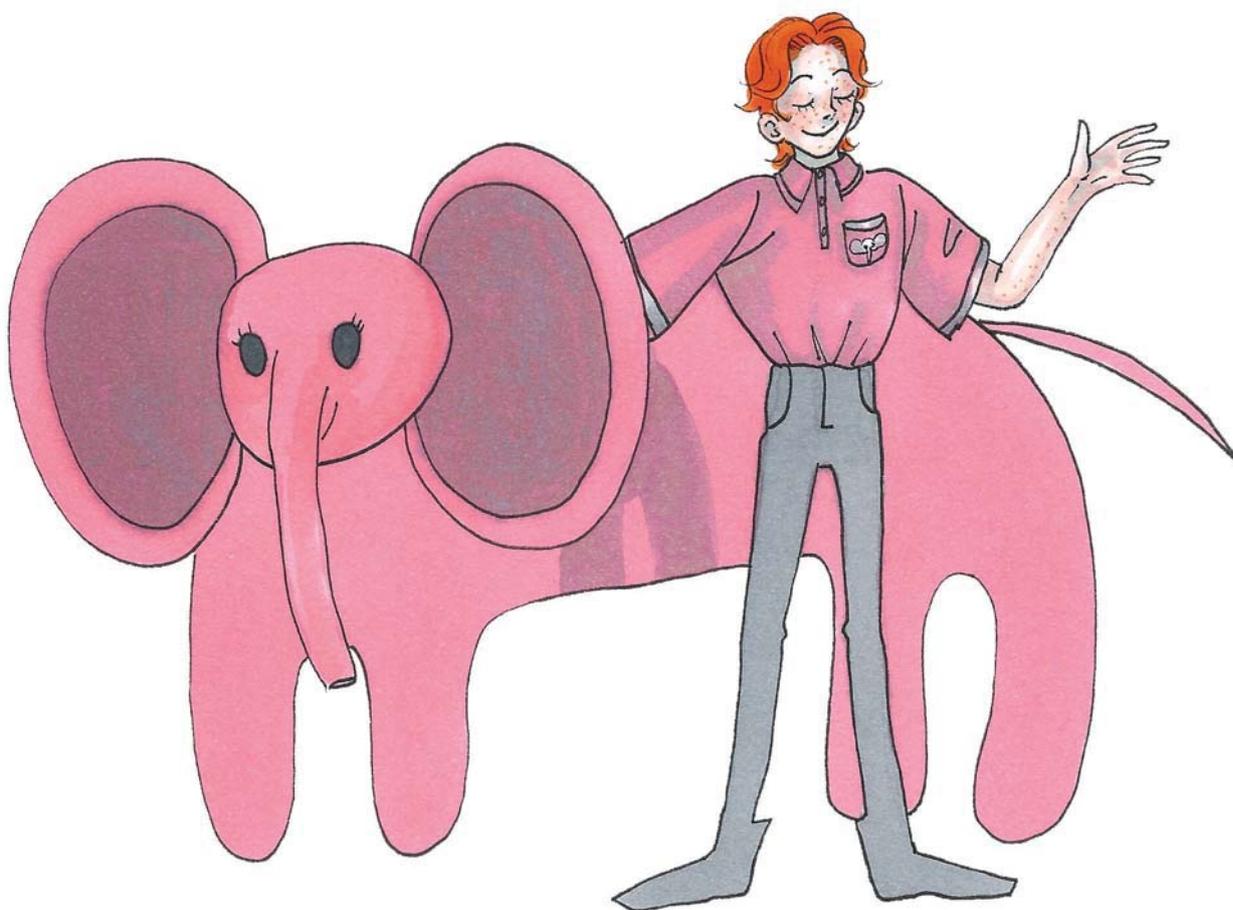
Фармулюючы задачы, выкарыстоўвайце прынцып «SMART»:

- S (specific) — канкрэтнасць, адпаведнасць пэўнай праблеме;
- M (measurable) — вымернасць, магчымасць падлічыць чаканыя вынікі;
- A (achievable) — дасягальнасць;
- R (realistic) — рэалістычнасць;
- T (timed) — пэўнасць па часе.

Ужывайце словы, якія азначаюць завершанасць дзеяння. Напрыклад, арганізаваць, падрыхтаваць, выкарыстаць, паменшыць, павялічыць, абсталяваць і інш. Пазбягайце слоў, якія апісваюць працэс. Напрыклад, садзейнічаць, каардынаваць, паляпшаць.

Правільная фармулёўка задач дапаможа даказаць партнёрам, членам журы, донарам, што праект прадугледжвае канкрэтныя вынікі, перамены да лепшага ў заяўленай праблеме, дасць магчымасць атрымаць якасныя і колькасныя індыкатары, крытэрыі паспяховай рэалізацыі праекта. Ідзем далей...

Ліна Багданава

Y-peer

Сістэма Y-peer (англ. Youth Peer Education Electronic Resource) пабудавана на перадачы ведаў ад роўнага да роўнага: у вас з іншымі ўдзельнікамі прыблізна аднолькавы ўзрост і бэкграўнд, але вы маеце розныя веды, што дае падставу імі абменьвацца. Сёння дадатковая адукацыя па-за школай і ўнівесітэтам робіць так, што мы маем неўніфікаваныя веды. А калі яны розныя, то іх можна перадаваць іншым!

Які праект:

Y-peer — глабальная ініцыятыва ў навучанні па прынцыпе «роўны навучае роўнага» па пытаннях мэтаў устойлівага развіцця, гендарнай роўнасці, полавага выхавання і рэпрадуктыўнага здароўя моладзі, прафілактыкі ВІЧ і яе стыгматызацыі.

Фонд ААН распрацаваў спецыяльныя інтэрактыўныя метадыкі: гэта навучанне метадам «роўны навучае роўнага», дэбаты, ролевыя гульні і форум-тэатр. Ніколі не чулі пра гэтыя метады перадачы інфармацыі? Час дазнацца, што гэта такое!

Хто робіць:

Трэнеры-валанцёры, якім споўнілася 14 гадоў. Для навічкоў праходзяць спецыяльныя трэнінгі раз на год, дзе больш сталыя валанцёры дзеляцца сваімі напрацоўкамі і досведам працы.

Як далучыцца:

- калі вам ёсць 14 гадоў, то вы можаце стаць валанцёрамі (інфармацыю шукайце ў сацсетках (@ypeer.belarus) і на адукацыйных сайтах (Адукацыя.інфо);
- калі вам ёсць 14 гадоў, то можна запрасіць ініцыятыву ў сваю школу (пагутарыце з класным кіраўніком ці адміністрацыяй школы).

Навошта вам гэта рабіць:

- каб ведаць, як працуе ваша цела, не хвалявацца праз тое, што з ім адбываецца;
- каб быць упэўненымі, што інфармацыя, якая трапіла да вас, дакладная;
- каб пазнаёміцца з сучаснымі магчымасцямі распаўсюджваць інфармацыю цікава;
- каб дапамагаць распаўсюджваць карысныя звесткі іншым;
- каб гутарыць пра значныя для вас рэчы з аднагодкамі.

Мікалай Лаўранюк. Чалавек, адказны за фільм

Мы знайшлі сапраўднага беларускага кінапрадзюсера і пагутарылі з ім пра тое, як нараджаецца кіно, пра тое, што трэба ведаць, каб курыраваць свой праект, і пра яго апошнюю работу — фільм Улады Сяньковай «II» пра падлеткаў і іх праблемы (і не толькі). Мікалай Лаўранюк — пра ўсё вышэйапісанае!

Пра пошук сябе і беларускае кіно

Пра беларускае кіно зусім нядаўна казалі: «Мы не будзем гэта глядзець, таму што гэта ўсё фільмы пра партызанаў». Цяпер гэтыя стэрэатыпы і іх пацверджанні ўсё яшчэ існуюць, але іх усё менш і менш. У нас ужо ёсць альтэрнатыва! Сучасныя беларускія фільмы маладых рэжысёраў пра нас з вамі, пра нашы праблемы, пра нашы асаблівасці. Пра тут і цяпер.

Я заўсёды захапляўся сусветным аўтарскім кінематографам. А вось беларускаму кіно, на жаль, увагі надаваў не так шмат. Але калі я трапіў у гэтую сферу — стаў куратарам нацыянальнага конкурсу мінскага міжнароднага кінафестывалю (ММКФ) «Лістапад» — і сутыкнуўся з маладым пакаленнем беларускіх рэжысёраў, то гэта ўсё па-іншаму раскрылася. Таму што я ўбачыў, які патэнцыял ёсць у гэтым кіно і колькі таленту, энергіі, энтузіязму, калі ў нас амаль няма ўмоваў для стварэння кіно. І я адчуваю драйв ад таго, што адбываецца і нараджаецца на маіх вачах.

Я захапіўся кінематографам гадоў у 11-12, калі яшчэ не было такога актыўнага доступу ў інтэрнэт і фільмы не былі такія дасяжныя, як сёння. Захапляешся —

і пачынаеш глядзець тое, што быццам бы на слыху, а потым ты ўжо глядзіш оскараўскія фільмы, пачынаеш вывучаць гісторыю кіно, ідзеш даставаць фільмы часоў зараджэння кінематаграфіі.

Я пайшоў на падрыхтоўчыя курсы ў Акадэмію мастацтваў і зразумеў, што гэта, напэўна, для кагосьці добры шлях, але ён не мой. Тут вельмі важная асоба майстра, а я гэтага майстра тут не знайшоў. Тады я вырашыў, што лепш працягнуць займацца самаадукацыяй: сёння ёсць магчымасці даведвацца, вучыцца, сустракацца і дасягаць чагосьці на практыцы. Падумаў, што мне падабаюцца мовы, і паступіў у МДЛУ.

Я быў доўгі час звязаны з кінашколай «Сінема» і тэатрам «Ронд». Спачатку я там вучыўся каля 10 гадоў, потым пачаў працаваць падчас вучобы ва ўніверсітэце і яшчэ гады два-тры пасля заканчэння. Я працаваў у кінашколе: займаўся адміністрацыйнай дзейнасцю, трохі рэжысёрскай, вёў гісторыю кіно, кінаклубы, і мы на базе кінашколы з выпускнікамі здымалі кіно. Але я, напэўна, адчуў, што выкладчыцкая дзейнасць і праца з дзецьмі — не зусім маё. А пасля ажыццявілася мара трапіць на кінафестываль «Лістапад», дзе я працую ўжо 6 гадоў. У «АРТ Карпарэйшн» я адчуў: вось тут я магу прынесці больш карысці. Гэта драйв ад таго, што ты можаш нешта зрабіць: я разумею, што больш не змог бы займацца нічым з такім жа задавальненнем.

...і гэта драйв ад таго, што ты можаш нешта зрабіць – я разумею, што больш не змог бы займацца нічым з такім жа задавальненнем.

Пра працу прадзюсера

Праца кінапрадзюсераў — гэта менеджмент, кіраванне працэсам ад пачатку праекта да яго завяршэння. Трэба разумець тэхналогію здымачнага працэсу: як гэта адбываецца, што для гэтага трэба. Як правіла, лепш пачынаць асістэнтам, каб паглядзець на працэс збоку, каб зразумець тэхналогіі: як гэта, якія ёсць нюансы, якія ёсць прафесіі ў кіно, таму што ў здымках фільма задзейнічана вялікая колькасць людзей. Трэба разумець, на якую тэхніку здымаць, што трэба, якое бывае святло, камера, лінзы. Неабходныя навыкі планавання, таму што, як правіла, здымкі — гэта жорсткі графік, дзе якая-небудзь невялікая затрымка можа разбурыць увесь кінапрацэс.

Важна, каб прадзюсер быў адукаваны і з мастацкага пункту гледжання: ён павінен ведаць кіно, арыентавацца ў сучасным кінематографе, разумець, што такое візуальная мова, якая яна сёння. Калі ты хочаш, каб твой фільм жыў нейкім жыццём не толькі ўнутры краіны, але і за яе межамі, варта ведаць, што там цяпер адбываецца. Што ўяўляе сабой аўтарскі кінематограф, што паказваюць на

фестывалях, у пракаце, што такое капрадукцыі? Як працуе сучасны кінарынак? Што гэта такое? Як прадаюцца фільмы? Фінансаванне, работа з кінафондамі, з замежнымі партнёрамі.

Як прадзюсер ты адказваеш за кіно: за пошук фінансавання, за пошук рэжысёра, за падбор здымачнай групы, за арганізацыю працэсу, размеркаванне бюджэту, за план здымак, за пошук лакацый, акцёраў. Ты чалавек, адказны за праект.

У Беларусі пакуль не сфарміраваўся інстытут прадзюсіравання, таму што ў нас усё яшчэ працуе савецкая мадэль, калі ёсць дзяржаўная кінастудыя, куды размяркоўваюцца сродкі. Зараз на кінастудыі «Беларусьфільм» няма паняцця прадзюсер. Прадзюсерам з'яўляецца сама кінастудыя. Гэта такі абязлічаны механізм, калі за працэс адказваюць усе, але асабіста часцяком не адказвае ніхто.

Творчай часткай займаецца рэжысёр і цалкам кантралюе творчы працэс, але бывае, што прадзюсеры кантралююць рэжысёра, могуць яго наогул адхіліць, улезці ў мантаж. Гэта амерыканскі падыход у прадзюсіраванні, таму што ў Амерыцы прадзюсер — гэта галоўны чалавек у кіно. Калі Оскар уручаюць за лепшы фільм, то яго ўручаюць не рэжысёру, а прадзюсеру.

Я адэпт аўтарскага кінематографа, таму імкнуся ў працу рэжысёра не лезці, але можна, вядома, выказаць сваё меркаванне і быць у дыялогу з рэжысёрам. Як сказала мая знаёмая рэжысёрка пра аднаго прадзюсера, «у яго ёсць праблемы: ён занадта любіць рэжысёраў». У мяне таксама ёсць праблема: я занадта люблю рэжысёраў.

Пра апошні фільм

Мы атрымалі ліст ад Інстытута па інфармацыйных тэхналогіях у адукацыі ЮНЕСКА: «Наш інтарэс — моладзевыя праблемы, наша аўдыторыя — маладыя людзі. Давайце зробім сумесны прадукт для гэтай аўдыторыі». Такая вельмі неканкрэтная фармулёўка, дзе не было ні слова пра кіно. Але калі мы з Анжалікай Крашэўскай [дырэктарка «АРТ Карпарэйшн»] пачалі думаць, што гэта можа быць, то спыніліся менавіта на ім.

У нас былі магчымасці для стварэння сацыяльнага роліка або дакументальнага фільма. Але як ты можаш гэта рэалізаваць? Проста даць інфармацыю? Інфармацыі быццам бы і так дастаткова. Мне здаецца, што чалавек глядзіць гэтыя ролікі, а яны праходзіць міма яго: окей, так, мы гэта чулі. Мы гэта чуем, але ўсё гэта застаецца тэорыяй, якая цябе ніяк не кранае.

І я думаў, хто з нашых рэжысёраў мог бы зняць такое гульнявое кіно па гэтай тэме, якое мне б самому было цікава паглядзець. І вось так узнікла думка, што гэта магла б быць Улада Сянькова. Улада, таму што ў яе ёсць драйв і адвага. А мне вельмі хацелася, каб гэта быў смелы фільм.

Першы паказ «І» адбыўся на ММКФ «Лістапад» 4 лістапада. У снежні выйшаў у пракат. У наступным годзе фільм будзе выкладзены ў інтэрнэт у вольны доступ, і любы чалавек зможа яго паглядзець. Будзе дзве версіі: арыгінальная версія рэйтынгу 18+ і дадатковая — 16+.

Мне падабаецца Улада тым, што ў яе ёсць сфарміраваная каманда, якая разам зняла не адзін фільм. І яна робіць у некалькі разоў болей, чым магчыма зрабіць у гэтых умовах. Мы ведаем яе па дэбюце «Граф ў апельсінах», дзе яна адразу замахнулася на фільм даўжынёй 2 гадзіны. Дзве гадзіны для дэбюту — гэта смела. Мне здаецца, што тут сышліся нашы творчыя амбіцыі — выйці з рамак замовы і зрабіць фільм.

Першапачаткова мы казалі: давай хвілін на 15-20. На большае не было грошай. Улада Сянькова і Саша Лесько ў суаўтарстве напісалі сцэнар. І па ім было зразумела: мы ў 15 хвілін не ўлезем. У 20 — таксама не ўлезем. Улада запэўнівала, што «там коратка, мы дамо школьнае жыццё нарэзачкай, там будзе пару хвілін». У мяне паўсталі вялікія сумневы, што гэта магчыма.

І было пытанне: трэба зрэзаць, да 15 хвілін уціснуць? І ты разумеш, што не атрымліваецца: мы не можам выразаць нічога з іх моцнага і добра распісанага

Гэта не фільм пра нейкае канкрэтнае захворванне, гэта фільм пра іншасць, пра людзей, якія чымсьці адрозніваюцца.

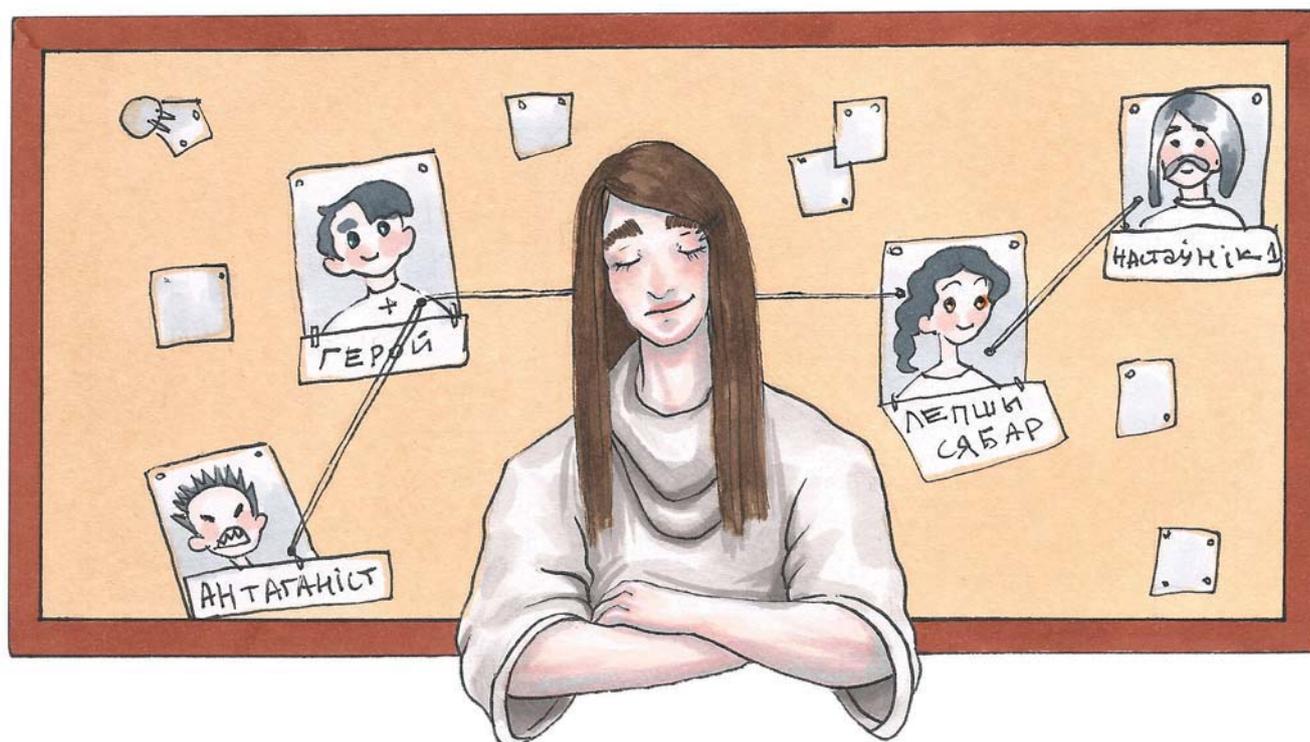
сцэнара. У нас было запланавана 4 здымачныя дні, і неяк мы ўціснуліся, каб за гэтыя 4 запланаваныя і два дадатковыя дні зняць фільм такога метражу, на які трэба было б дзён 20. Гэта ўсё было ў рэжыме жорсткай эканоміі, група працавала на межах магчымасцяў і творча, і фізічна.

Зразумела, што ўсе гэтым займаліся, таму што падабралася натхнёная каманда, якая працавала па 19 гадзін. Яны падключыліся да гэтага праекту не таму, што быў вялікі бюджэт і магчымасць зарабіць, а таму што ім гэта было цікава — магчымасць рэалізацыі для ўсіх, якая не так часта ўзнікае.

Мяне «ІІ» чапляе сваім нервам, сваім зваротам да праблем, якія ёсць у грамадстве. Сваёй сумленнасцю, адкрытасцю, шчырасцю і болем. І ён чапляе мяне сваім драйвам, сваёй лёгкасцю. Гэта пра вопыт, які ў большасці з нас ёсць: і падлеткаў, і дарослых. Гэта не фільм пра нейкае канкрэтнае захворванне, гэта фільм пра іншасць, пра людзей, якія чымсьці адрозніваюцца. І, на жаль, яны часцяком неталерантныя адзін да аднаго.

Мне вельмі падабаецца смеласць Улады. Вельмі добра, што мы знайшлі паразуменне з ІІТО ЮНЕСКА: я бачыў вельмі шмат фільмаў, якія з'яўляюцца замовай па нейкай тэме. І ты бачыш гэта асцярожнае «пра гэта лепей не гаварыць, гэта лепш мякчэй зрабіць». Каманда зрабіла смелы праект, які не ўпісваецца ў гэтыя межы і каноны, і яго прынялі. Мы ўсе такія асцярожныя і баімся казаць адкрыта пра нейкія рэчы. А Улада без тармазоў у добрым сэнсе гэтага слова.

Святлана Курганова

Напісаць раман за пяць простых крокаў:

...чытаць бясплатна без рэгістрацыі і смс

III. Герой (не) мусіць быць адзін

Н аколькі важны герой для гісторыі? У папярэдніх раздзелах мы згадвалі, што часам аўтару карціць распавесці не пра канкрэтнага персанажа, але пра свет вакол яго. Тым не менш, проста апісваць стан рэчаў ва ўяўным свеце не выпадае. Як мінімум таму, што гэта... нудна. Ды і чытач значна лепей успрымае ўсе гэтыя цікавыя (для аўтара) падрабязнасці, калі мае сваю кропку апірышча ў вашым сетынгу. Кагосьці, з кім можа сябе асацыяваць. Каму можа суперажываць. Номо Sapiens — жывёлы сацыяльныя, і наш поспех як біялагічнага віду ва многім залежаў ад здольнасці суперажывання.

Таму лагічна меркаваць, што цэнтральны персанаж вялікага тэксту мусіць мець пэўныя рысы, якія дазволілі б чытачу з ім зжыцца. Упадабаць яго. Тут маецца на ўвазе, канечне ж, не нейкі рафініраваны, ідэалізаваны вобраз — наадварот, недахопы і «шаргаватасці» звычайна робяць пратаганіста больш сімпатычным. Нам, звычайным, негераічным людзям прыемна думаць, што які-небудзь магутны фэнтэзійны ваяр таксама можа хвалявацца за сваіх родных. Ці нацерці нагу новым ботам. Ці ўсёй душою, ірацыянальна ненавідзець моркву ў поліўцы (вараная морква — тое яшчэ Зло).

Усё гэта — рэальныя, рэчыўныя драбочкі чалавечнасці, якія дазваляюць нам прымерыць вобраз на сябе. А нам, негераічным, гэтага часам не стае, праўда? Прымерыць вобраз героя і адчуць калі не тоеснасць, дык падабенства. Роднасць.

Далучанасць да вопыту пратаганіста прыносіць нам асалоду і прывязвае да тэксту. Што, пагадзіцеся, карысна, калі тэкст вялікі і ўвагу чытача неабходна трымаць досыць доўгі час.

А ўвогуле, якія фарбы ёсць у нашай палітры?

1. Пратаганіст

З грэчаскай мовы слова «πρῶτος» значыць «першы». Гэта той цэнтральны вобраз, які цягне на сабе лямку аповеду, прыцягвае асноўную ўвагу і большую частку кухталёў. Уласна за тым, як пратаганіст рэагуе на кухталі, мы і назіраем. Адсюль напрошваецца выснова, што цікавей назіраць за пратаганістам, які на ўдары лёсу рэагуе актыўна.

І хаця многім аўтарам болей даспадобы пратаганіст-назіральнік, трохі адчужаны і спакойны, асабіста я на баку дзейных пратаганістаў (весьлей трапечуцца). Сам па сабе матыў пераадолення, змагання, сталення ў фізічным і псіхалагічным плане дазваляе максімальна раскрыць цэнтральны вобраз, прымусіць чытача заўзець і хвалявацца: ці дасягне герой мэты, ці ўсё атрымаецца?

Спецыфіка вобраза можа досыць істотна вар'іравацца ў залежнасці ад таго, у якім жанры напісаны тэкст. Напрыклад, каноны высокага фэнтэзі вымагаюць высокіх стандартаў маралі пратаганіста. Той выпадак, калі ён і не ёсць, і не п'е, а толькі выпраменьвае высакароднасць. Цёмнае ж фэнтэзі дазваляе неадназначнасць учынкаў і перакананняў (прывітанне, антыгерой). Але, па вялікім рахунку, жанравыя межы — панятка ўмоўны. Маральны кодэкс пратаганіста, яго біяграфія, знешнасць і любоў/нелюбоў да варанай морквы залежаць адно ад аўтара і ад аўтарскай спрактыкаванасці, канечне.

А згаданы аўтар заўжды павінен памятаць, наколькі важная...

2. Сувязь пратаганіста і свету

Персанажы не існуюць у вакууме. Яны ствараюцца, каб узаемадзейнічаць паміж сабою і з мастацкім светам вакол іх. І законы гэтага свету ўплываюць на іх, гэтаксама як бязлітасныя законы фізікі ўплываюць на нас у рэальнасці. Калі мастацкі свет прадугледжвае нейкія канкрэтныя ўмовы, нейкія правілы, то персанажы, у тым ліку пратаганіст, павінны ім падпарадкоўвацца. Гэта тычыцца як фізічных умоўнасцей (напрыклад, адлегласцей, на пераадоленне якіх персанаж мусіць затраціць пэўны час), так і культурных. Скажам, калі грамадства ў мастацкім свеце будзеца па ўзоры Сярэднявечча, паходжанне героя накладвае адбітак на яго статус і ўзаемны, а таксама на набор уменняў.

Парушэнне правіл, калі такое і здараецца, мусіць быць сур'ёзна прадуманым і мець пад сабою досыць трывалую базу, каб у вачах чытача быць праўдападобным. Чыста статыстычна выключэнні з правілаў, як і выйгрышы ў латарэю,

не дужа верагодныя, праўда?

Для прыкладу, у свеце «Спеу Лёду і Полюмя» Джорджа Марціна станоўчы персанаж парушае шлюбную дамоўленасць з адным са сваіх ваенных саюзнікаў, абіраючы ўмоўнае «вяселле па каханні». А паколькі свет Марціна наўмысна набліжаны да досыць жорсткіх рэалій Сярэднявечча, былы саюзнік чакана здраджвае — і неабачлівы станоўчы персанаж забіты разам з істотнай колькасцю свайго войска. Чытач, які да, па вялікім рахунку, абаяльнага персанажа паспеў прывязацца, упэўніваецца ў непарушнасці законаў мастацкага свету, а значыць, куды болей перажывае за іншых дзеючых асоб. Профіт.

3. Сувязь пратаганіста з іншымі персанажамі

Раскрыць цэнтральны вобраз можна як праз дзеянне, так і праз стасункі з тымі, хто атачае пратаганіста. Тое, як галоўны герой камунікуе з іншымі персанажамі, многае скажа пра яго самога чытачу і, што таксама немалаважна, дасць тэксту дадатковую дынаміку. А таксама і дадатковыя сэнсы ўсяму твору цалкам. Крануцца адвечнай праблемы бацькоў і дзяцей? Укінуць матыў сяброўскай здрады? Чаму б і не: кожны з гэтых нюансаў зробіць пратаганіста болей жывым, а свет вакол яго — болей праўдзівым.

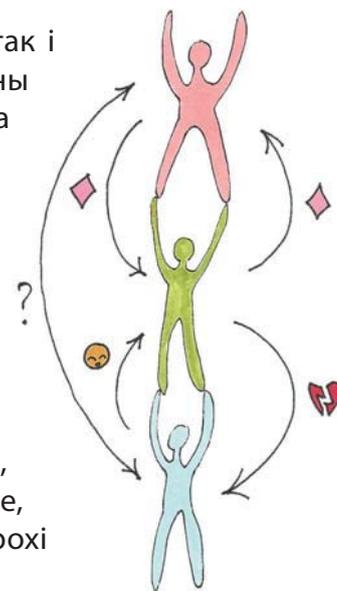
Тое самае тычыцца і любоўнай лініі. Не абавязкова нават задзейнічаць клішэ «пратаганіст заўжды атрымлівае каханне». Нават самі па сабе перажыванні героя важныя, бо раскрываюць яго чалавечы бок, а, напрыклад, неўзаемнае, няшчаснае, балючае каханне зможа дадаць да вобраза трохі чалавечай слабасці. Якой нельга не суперажываць.

А суперажыванне, памятаем, — ключ да чытача. Таму што кожнае такое *су-перажыванне* ёсць **пражыванне**. Ужыванне ў вобраз. Су-жыццё.

4. Матывацыя персанажаў

Матывацыя, першасны імпульс да дзеяння — важная рэч як для галоўнага героя, так і для другасных персанажаў. Вышэй мы згадвалі законы свету, якім павінен (кроў з носу, часам літаральна) падпарадкоўвацца нават пратаганіст. Неабходнасць вытлумачальнай, па-чалавечы зразумелай матывацыі — адзін з такіх законаў. Персанажныя сувязі, дарэчы, часта могуць даваць імпульсы ўчынкам. Каханні і здрады, сяброўствы і варожасці, — задзейнічаць нас-амрэч можна што заўгодна.

Матываванасць дзеянняў персанажаў задае структураванасць, лагічнасць усяму аповеду, задае вектар разгортванню гісторыі. Любыя ўчынкі маюць пэўныя станоўчыя або адмоўныя наступствы, раздражняльнік выклікае такую або іншую рэакцыю. Мы не будзем асабліва давяраць пратаганісту, якога аўтар выправіў на подзвігі па жаданні сваёй левай пяткі. І наадварот, будзем шчыра суперажываць герою, які хоча адпомсціць крыўдзіцелю, вызваліць каханых ды родных

або дапамагчы свайму краю. Або атрымаць добрую ўзнагароду: скавпасць — таксама матывацыя.

Чалавечая. Зразумелая.

5. Антаганіст

Сцверджанне пра важнасць матывацыі тычыцца, натуральна, і антаганіста, галоўнага ворага і суперніка цэнтральнага героя. Стыхійнае Зло, канечне, мае сваю вусцішную абаяльнасць (прыгадаем тут для прыкладу фільмы «Бясконца гісторыя» або «Пяты элемент»). Але, на мой густ, яшчэ

цікавей, калі супернік пратаганіста з'яўляецца такой самай жывой істотай, з уласнай, таксама вытлумачальнай матывацыяй. Калі перамога Добра не аўтаматычная, зусім не прадвызначаная, калі антаганісту таксама ёсць за што змагацца і што губляць.

Кажуць, чалавека ўтварае якасць ягоных ворагаў. Прынамсі, у мастацкім творы гэта працуе менавіта такім чынам. Чым больш прадпрымальны і магутны антаганіст, тым болей перашкодаў і тым болей высілкаў даводзіцца прыкладаць пратаганісту. Перамога над такім ворагам — сапраўднае дасягненне. Але яно, як любое дасягненне, канечне ж, вымагае высілкаў.

Можа быць, нават смерці галоўнага героя?

Бо ніколі не ведаеш, чаго чакаць ад якаснага антаганіста.

***

Заўважым: праца з персанажам — любым, ад гераічнага героя да другаснага персанажа, які ціхутка стаіць у куце, — не абмяжоўваецца толькі ўпісаннем яго ў рэаліі мастацкага свету або важкім аўтарскім пінком у бок разгортвання сюжэта. Кожны з вобразаў патрабуе ўвагі да сябе, дэталізацыі. Часцінкі сэрца. Часцінкі цябе. Іначай ніяк.

Часам цікавяцца: хто, маўляў, стаў прататыпам таго або іншага персанажа? А адказ, мусіць, заўсёды адзін, як некалі адказаў на аналагічныя пустыя пытанні Гюстаў Флабер:

— *Мадам Бавары* — гэта я.

І справатутне ўлютымаўтарскім нарцысізме і жаданні напхаць ўласнага эга ў тэкст, дзе толькі магчыма. Справа ў тым, што кожнаму з вобразаў, свядома або не, надаеш штосьці **сваё**, перажытае. Можа быць, тую ці іншую дурную звычку ці слоўца-паразіт. Можа быць, паўсцёрты ўспамін пра школьнага сябра, які не дажыў да шаснаццаці. Можа быць, спрадвечную нянавісць да варанай морквы. І тое сваё, трапяткое, жывое, што аддаеш тэксту, свету, персанажам у ім, — яно ажыўляе створанае. Іначай ніяк.

Працуе, дарэчы, і ў адваротным накірунку: калі нейкі час прапрацоўваеш канкрэтнага персанажа, ён як бы прасочваецца ў цябе. Звычкамі, жэстамі,

думкамі і пачуццямі. Нават у некаторых выпадках вершамі. Ты пражываеш персанажа ў сабе, адчуваеш-адыгрываеш яго, каб пасля перанесці — ашчадна, каб не паразліваць, — у свой тэкст. Бо, не пражыўшы, не адчуўшы, напэўна, не будзеш ведаць. Не зразумееш, як яно — быць тваім героем.

Не зразумеўшы, не напішаш праўдзіва.

Апошняе, вядома, значыць, што разам з героем давядзецца і радавацца, і бедаваць. Болей за ўсё, напэўна, бедаваць, бо — памятаем? — пратаганістам прылятае кухталёў з усіх бакоў, толькі паспявай паварочвацца.

Гэта часам няпроста. Але іначай ніяк.

Маргарыта Латышкевіч

Практыкаванне 4.

Вы спытаеце: а як, уласна, *прапрацоўваць* персанажа? Здаецца, ва ўводнай частцы да гэтага невялікага цыкла мы прынялі за аксіёму той факт, што **адзінага рэцэпта ў творчасці не існуе** (і наўрад ці можа існаваць). Аднак я магу падзяліцца ўласным вопытам, распавёўшы пра тое, што звычайна дапамагае мне. Але памятайце: ваш тэмперамент, дамінуючы орган пачуццяў і густы могуць адрознівацца ад маіх, а значыць, можа адрознівацца і падыход.

І гэта нармальна.

Дык вось, мне дапамагаюць працаваць з персанажам:

1) **візуалізацыя**. Ад ўласнаручных накідаў на шматках паперы да мэтанакіраванага пошуку выяў у сеціве. Для мяне найперш важна ведаць як выглядае мой персанаж, у што ён апрануты, як ходзіць і нахіляе галаву, як жэстыкулюе і як усміхаецца.

Што для вас важна ведаць пра свайго персанажа?

2) **музычныя асацыяцыі**. Музыка — хуткі і надзейны спосаб выклікаць адпаведныя эмоцыі, настроіцца на пэўны лад. Часам атрымліваецца звязаць у галаве пэўную музычную тэму з пэўным персанажам, што, у сваю чаргу, дапамагае «настроіцца» на яго хвалю.

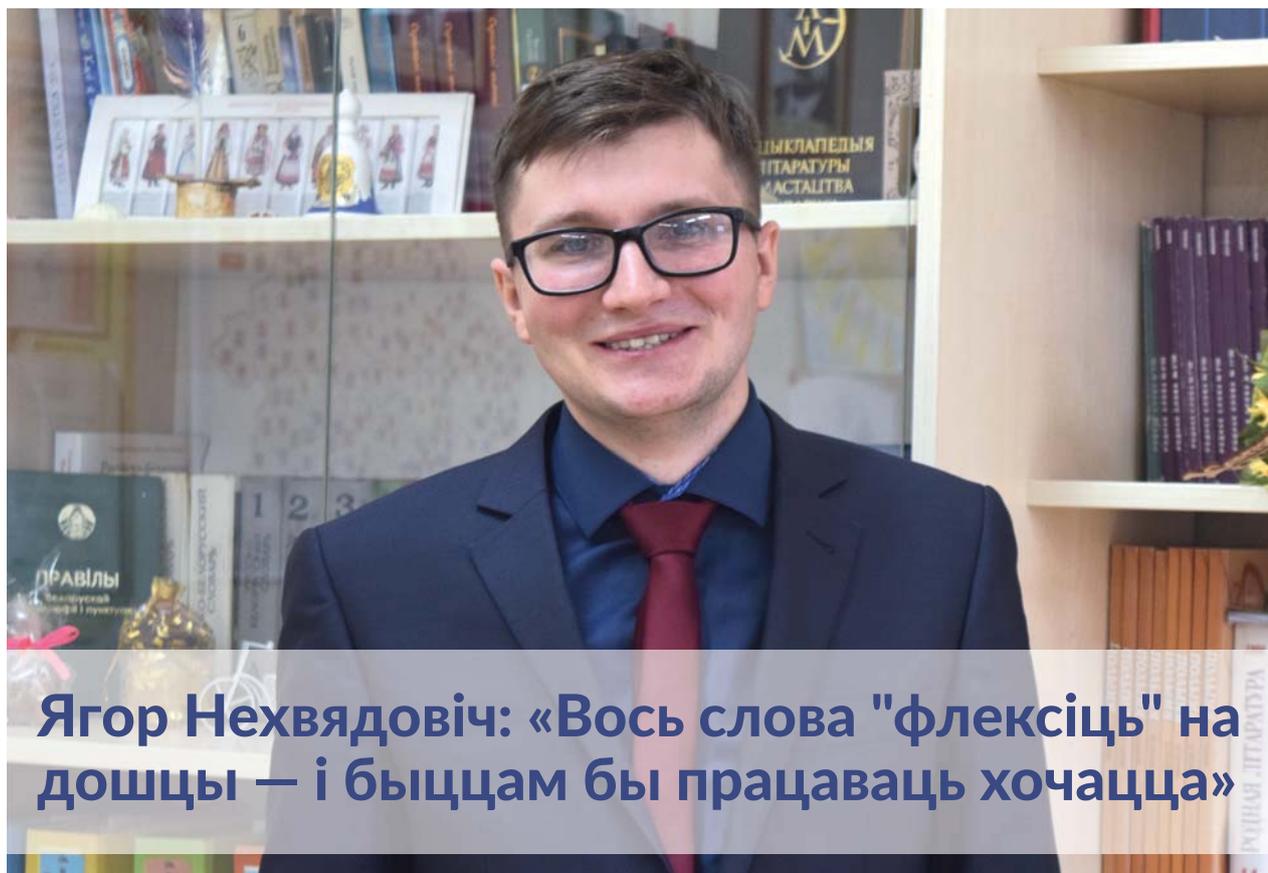
Ці дапамагае музыка вам? Ці ёсць персанажныя «прывязкі»?

3) **тэатралізацыя**. Нават калі няма часу/сіл працаваць з тэкстам, можна прапрацоўваць сваіх персанажаў. Абіраеце бульбу? А як абірае бульбу ваш герой? Як ваш антаганіст адрэагаваў бы на грэчку па акцыі ці чаргу ў білетныя касы? Гучыць абсурдна, але думаць пра гэта непрыстойна весела.

Паспрабуйце ўяўляць такія **сітуацыйныя замалёўкі** — і, магчыма, дазнаецеся значна болей пра сваіх персанажаў. А можа нават адкрыеце іх для сябе з самага нечаканага боку.

Ці яны вас.

Тут ніколі не ведаеш напэўна.

Ягор Нехвядовіч: «Вось слова "флексіць" на дошцы — і быццам бы працаваць хочацца»

Пагутарылі з выкладчыкам гімназіі №4 горада Мінска, каб даведацца пра настаўніцтва, свой падыход да падлеткаў, калі табе самому 24, і пра тое, як можна дамагацца працы, калі гэта праца тваёй мары.

Пра настаўніцтва

Часам у школе і на сабе адчуваў, што настаўнікі ставілі кляймо на вучнях. Вось ты ў пятым класе не вучыў — і ў дзявятым не будзеш. І, здаецца, вучыш, вучыш... У мяне такі сусед па парце быў: параграф вывучыў, але ўсё роўна атрымаў 6 балаў. І я думаў: калі я стану настаўнікам!.. Тады ў мяне гэтая думка і ўзнікла: я ніколі не буду судзіць вучня за тое, што было некалі. Калі ў вучня ёсць прагрэс, то хочацца яго падтрымаць. Я зараз бачу вучняў, якія прыкладаюць вялікія намаганні: цяжка, але сядзяць і вучаць. Вось такія вучнямі я захапляюся: здольнымі так працаваць над сабой.

Якім я быў школьнікам? Я быў старастай класа. Балбатлівы на ўроках. Вельмі камунікабельны. І сціплы — часам занадта, трэба было быць смялейшым. Займаўся ў шматлікіх гуртках: выпальваннем, лепкай з салёнага цеста, саломкай, таксама наведваў секцыю «Юны дэсантнік». Настаўніцтва — гэта, напэўна, мара з самага маленства, але ў мяне была ўпэўненасць, што толькі выдатнікі могуць быць настаўнікамі, а я выдатнікам не быў.

У дзявятым класе настаўніца, мабыць, ува мне нешта заўважыла. Мы читалі «Шляхціца Завальню», я не дачытаў. Адзін аднакласнік не прачытаў і другі — ім

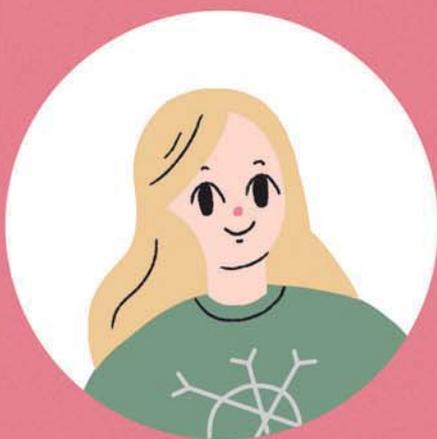
МЫ ЛЮБИМ СВ ТАМУ Ш

ПАДЛЕТКІ

- АПАНТАНЫЯ, ІНІЦЫЯТЫЎНЫЯ, УПАРТЫЯ;
- ШЧЫРА ПАКАЗВАЮЦЬ СВАЁ СТАЎЛЕННЕ ДА ЛЮДЗЕЙ І РЭЧАЎ;
- РОБЯЦЬ НЕМАГЧЫМАЕ МАГЧЫМЫМ (БО НЕ ВЕДАЮЦЬ, ШТО ЯНО НЕМАГЧЫМАЕ)

СТУДЭНТЫ

- МЭТАНАКІРАВАННЯ, САЦЫЯЛЬНА АКТЫЎНЫЯ, МАБІЛЬНЫЯ;
- АХВОТНА ЎДЗЕЛЬНІЧАЮЦЬ У ЗНАЧНЫХ ІВЭНТАХ;
- ШУКАЮЦЬ ВЕДЫ І МАГЧЫМАСЦІ ІМІ СКАРЫСТАЦЦА

ВАІХ ЧЫТАЧОЎ, ТО ЯНЫ:

НАСТАЎНІКІ

- НЯСТОМНЫЯ, ПРАГРЭСІЎНЫЯ, ЗДОЛЬНЫЯ
ЗРАЗУМЕЦЬ;
- МОГУЦЬ БЫЦЬ І СЯБРАМІ, І ДАРАДЦАМІ;
- ЦЭНЯЦЬ ІНДЫВІДУАЛЬНАСЦЬ

БІБЛІЯТЭКАРЫ

- НАТХНЁНЫЯ, КАМУНІКАБЕЛЬНЫЯ,
ПРАСУНУТЫЯ;
- МАДЭРУЮЦЬ ІВЭНТЫ, ВАРТЫЯ ўВАГІ;
- У ТЭМЕ ўСІХ ЛІТАРАТУРНЫХ НАВІН

нічога. І толькі мне адразу выкладчыца адзін бал паставіла! Такое самае было ў шостым-сёмым класе на беларускай мове. Мы павіны былі пісаць слоўнікавы дыктант. І настаўніца пытаецца: «Я задавала?». Мы: «Не задавалі». Даходзіць да мяне (яна думала, што я падтрымаю яе), а я, канешне ж, як усе, сказаў: «Я не памятаю». «Ах, ты не памятаеш», — і зноў мне адзін бал.

Я марыў выкладаць і думаў, куды паступаць: у БДУ ці ў БДПУ імя Максіма Танка. Раіўся, думаў, але настаўніца адна кажа: «У БДУ будуць веды». А як я буду выкладаць, калі ведаў не будзе? Абраў БДУ і не шкадую: і педагогічная практыка была, і выкладане мовы і літаратуры.

Пра пошук працы

Перайшоўшы на трэці курс, я ведаў, што ўжо можна быць настаўнікам: усё, думаю, буду ўладкоўвацца. Тэлефанаваў у шмат школ. Патэлефанаваў у сярэднюю школу №46 Мінска. Яны спачатку мяне не хацелі браць, але я думаю: «Не, я ўсё роўна даб'юся свайго». Я ім тэлефанаваў цэлымі днямі з «ну вазьміце, ну вазьміце, ну вазьміце!». І дырэктар мяне ўзяла — вельмі ўдзячны ёй, канешне. Так я патрапіў у Чыжоўку, у 46-ю школу. Тады мне было 20 гадоў, а маім вучням 15-16 гадоў — зусім малая розніца.

Першыя тыдні два я думаў, што апошні раз у жыцці буду працаваць настаўнікам. Але я не сыходзіў, думаў, год папрацую. Мне падабалася праца, падабаўся працэс навучання. Цяпер я не бачу сябе ў нейкай іншай прафесіі.

Калі я працаваў першы год, то мне далі класнае кіраўніцтва — 8 «А» клас. Першае паўгоддзе я іх нават не вучыў: так апынулася, што мне далі клас з другой чвэрці. Вучні самі стварылі суполку ў VK — кожны змясціў свой фотаздымак і апісанне. Прагледзеў кожнага — і так пазнаёміліся. Я працаваў з імі толькі адзін год: у мяне быў універсітэт, а ў іх 9 клас, калі ім неабходна надаваць шмат увагі. Трэба было аддаваць час і на прафесійныя пытанні для тых, хто збіраўся паступаць у каледжы, а ў мяне не было на гэта часу.

Пасля размеркавання я трапіў сюды — у гімназію №4. Зараз я ўжо адпрацаваў размеркаванні і працую трэці год.

Пра сваіх вучняў

Тут я вяду свой клас трэці год — з іх пятага класа. Я б проста не хацеў працаваць без класнага кіраўніцтва: без яго няма сапраўднага школьнага жыцця. Ты ахопліваеш усе справы, якія могуць быць у школе: і харчаванне, і мерапрыемствы, і праблемы дзяцей. Мне падабаецца разам з дзецьмі наведваць розныя імпрэзы, бавіць час разам па-за школай таксама прыемна. І я, канешне, адштурхоўваюся ад таго, што яны хочуць: калі яны хочуць на квэст, то не павяду ж я іх у музей.

Яны цікавяцца ўсім новым: праз іх я спазнаю і новыя песні, і неалагізмы, якія праз слэнг прыходзяць у мову. І стараюся іх інтарэсы выкарыстаць падчас урока. Вось хлопчык у адным класе флексіць, а мы зараз праходзім дзеясловы: ідзі да дошкі і пастаў гэтакія слова ў другую асобу адзіночнага і множнага ліку. І ўжо ўсім цікава, як гэтакія слова паставіць. Апошні дзень, шосты ўрок, нічога не хацелася, але вось «флексіць» на дошцы — і быццам бы працаваць хочацца.

З гутаркі з імі я даведваюся пра нешта новае, бо сам ужо не ўсё адсочваю. Пяцікласнікі, шасцікласнікі калі прыходзяць, то хочуць распавесці, як яны правялі

Мне вучань кажа: «Калі мне будзе сумна, то я магу патэлефанаваць і пагаварыць з вамі?». Тэлефануй, пагаворым — я ўжо выдаткую час, каб пагутарыць з вучнем. Калі ён пытаецца, то, напэўна, яму патрэбна гэта.

выходныя. І для сябе адбіраю тое, што магу скарыстаць падчас заняткаў. Я і сам ведаю нешта: я ж не так далёка ад іх па ўзросце адышоў. І тое, што, мне здаецца, адпавядае майму ўзосту — 24 гадам, — ведаюць і сямікласнікі.

Што да слэнгу... Я магу карыстацца ім на ўроках, каб разрадзіць сітуацыю ці зацікавіць. Я ж таксама носьбіт, але ў значна меншай ступені, чым мае сябры, якія не працуюць у школе. Ад гэтага нікуды не падзецца: вучні жывуць не толькі ў школе, тым больш зараз такая плынь інфармацыі вакол. Можа, трэба не заўсёды выкарыстоўваць слэнг, але неабходна разумець яго, каб стасавацца з вучнямі і са сваімі аднагодкамі.

Пра стасункі

Прастора змянілася — дзеці змяніліся. Заснавальнік гуманнай педагогікі Шалва Аманашвілі выступаў у Мінску і казаў: «Зараз няма педагогікі для сённяшніх дзяцей». Аўтарытарнае «сядзь, зрабі» сёння ўжо не падыходзіць. І мы шукаем з вучнямі падыходы адзін да аднаго.

Яны мне кажуць: вы на ўроку адзін, а калі мы недзе гуляем, то зусім іншы. Я гуляю з імі ў настольныя гульні, футбол. А яны жа ўсе могуць і матам падчас лаянкі карыстацца. А я кажу: «Калі будзеце лаяцца, то я не буду гуляць, спынюся і ўсё». Праз стасункі з імі мы знаходзім агульную мяжу — не толькі праз урочныя, працоўныя моманты.

Раней вучні не былі такія блізкія з настаўнікамі — прынамсі, калі вучыўся я. Мне вучань кажа: «Калі мне будзе сумна, то я магу патэлефанаваць і пагаварыць з вамі?». Тэлефануй, пагаворым — я ўжо выдаткую час, каб пагутарыць з вучнем. Калі ён пытаецца, то, напэўна, яму патрэбна гэта. Каб настаўнік быў і сябрам, і дарадцам? Не, у нас такога не было: у нас быў Настаўнік, да якога мы не былі адкрытымі. А зараз вучань можа сказаць, што ён думае: падлеткі ўсё бачаць і ўсё разумеюць. Мне вучань кажа: «Антон, канешне, "малойчык", але і вы навошта пачыналі». А мы не маглі так падысці да настаўніка і сказаць: «Вы недзе не мелі рацыю, магчыма».

За што настаўніку можа быць сорамна? Цяжка прызнаць, што я як настаўнік быў несправядлівы. Каб вучань не думаў, што мне ўсё роўна, калі я яго пакрыўдзіў, прашу прабачэння, калі тое трэба зрабіць. Але калі не прызнаваць сваю правіну, гэта яшчэ горш для сябе самога, для самой асобы настаўніка. Канешне, усе людзі могуць памыліцца: і я, і вучань.

Конкурс

Радзімазнаўства: пытанні для пошуку

Паважаныя сябры! Беларусь складаецца з розных рэгіёнаў. Кожны досыць цікавы і асаблівы. А ці ведаеце вы адметнасці таго ці іншага куточка нашай Айчыны? Якімі падзеямі багатая Навагрудчына ці Лідчына? Што цікавага здарылася ў дваццатым стагоддзі ў Дзятлаве і яго ваколіцах? Якія знакамітасці нарадзіліся ў Міры ці Карэлічах?..

Мы вырашылі правесці цыкл краязнаўчых віктарын. Задаць пытанні пра канкрэтныя мясціны Беларусі. Можна быць, шукаючы адказы на іх, вы здолееце здзейсніць віртуальнае краязнаўчае падарожжа, паспрабуеце адкрыць для сябе новыя маршруты.

Наш першы радзімазнаўчы пошук прысвечаны Ігуменшчыне. Так называлася некалі старонка, якая мела цэнтрам свайго павету горад Ігумен. І знаходзіўся ён (а цяпер у горада іншая назва) на тэрыторыі сучаснай Мінскай вобласці. Але ж далей спадземся на вашы падрабязныя адказы на некалькі пытанняў, аб'яднаных агульнай тэмай — «Ігуменскі павет».

Пераможцаў — дзесяць аўтараў найлепшых адказаў — чакаюць падарункі: дыпламы ад рэдакцыі часопіса «Бярозка» і кнігі з аўтографамі беларускіх пісьменнікаў. А зараз — пытанні:

1. Якую назву носіць цяпер Ігумен — цэнтр колішняга Ігуменскага павета? Калі адбылося перайменаванне?
2. Тэрыторыі якіх сучасных раёнаў уваходзілі ў Ігуменскі павет?
3. У адным з паселішчаў на Ігуменшчыне нарадзіўся знакаміты даследчык гісторыі Аляксандр Ельскі. Непадалёк ад роднага паселішча ён стварыў музей. З якімі мясцінамі звязаны і нараджэнне А. Ельскага, і стварэнне ім музея? Чым, якімі экспанатамі былі адметныя музейныя зборы А. Ельскага?
4. Назавіце імёны паэтаў, лёсы якіх так ці іначэй звязаны з Ігуменскім краем, і згадайце іх найбольш цікавыя творы.
5. З чым звязана паходжанне назваў такіх паселішчаў, як Дукора, Шацк, Турын, Блонь, Пухавічы?

Паважаныя сябры! Каб лягчэй было арыентавацца ў гісторыі Ігуменскага павета, раім вам зазірнуць у кнігі пісьменніка і краязнаўца Алеся Карлюкевіча «Сцежкамі Ігуменшчыны», «І марам волю дам», «Сцяжынкамі радзімазнаўства», якія вы знойдзеце ў бібліятэках ці кнігарнях нашай краіны, а таксама адкрыць для сябе іншыя краязнаўчыя, гістарычныя публікацыі.

Чакаем адказы на нашы пытанні ў рэдакцыі «Бярозкі» (рэдакцыйная пошта: chas.bjarozka@gmail.com) да 1 лютага 2020 года. Вынікі віктарыны будуць падведзены да 10 лютага 2020 г.

Добрых вам краязнаўчых росшукаў!

Зімовы ранак

Дзень новы вітае сінічка,
А ранак лашчыць цішыня.
І зіхатлівая крынічка
Чакае веснавога дня.

Зіма замятае снягамі,
Сціскае ў абдымкі мароз.
Ірдзіцца снег у небе агнямi,
Кладзецца ля сонных бяроз.

Лятае ля весніц сінічка,
Дзень новы вітае яна.
Згарае апошняя знічка,
Чаруе матуля-зіма.

Снегавы ўбор

Шлюбную сукенку
Елачка надзела.
Стала прыгажуняй,
А глядзіць нясмела.

Срэбнае ўбранне
Месяц асвятляе.
Зоркі мітусяцца,
Ночка пазірае.

У сузор'і снежным
Клёны і асіны.
Дзівяцца абноўцы
Гнуткія рабіны.

Вые завіруха,
Снегам засыпае.
Хусткаю бяроза
Плечы накрывае.

Анастасія Кулікова,
б «Д» клас, сярэдняя школа №28 г. Гродна

На рэчцы

Звініць вясёлы звонкі смех:
На рэчцы дзетвара.
Растрэсла зімка снегу мех —
Прыйшла яе пара.

Дрыжыць чарот ля берагоў,
У люстра пазірае.
Укрыты кажухом снягоў,
Лёд звонка пазыхае.

Рака чаруе хараством,
Узоры тчэ мароз.
І сніцца ёй вясновы гром
Ды карагод бяроз.

Дзіяна Шукурава,
6 «Д» клас, сярэдняя школа №28 г. Гродна

Колеры зімы

Зіхаціць, пераліваецца, скрыпіць
Снег пухнаты дзень пры дні.
Сонца сарамлівае глядзіць
Вінаватымі вачыма з вышыні.

Колеры зімы, цяпер ваш час!
У садзе і на лузе — цішыня.
Хутка прыляцяць шпакі да нас
І абудзіцца ад сну зямля.

Засцілае бель усё вакол,
Праплывае ў небе маладзік.
Снегу кошык сыплецца на дол,
І самотны дрэмле снегавік.

Любоў Грэсь,
11 «С» клас, сярэдняя школа №28 г. Гродна

ілюстрацыі: kateRch (@kater.ch)

Легенда пра Хеліяна

Я распавяду вам гісторыю, якая адбылася даўным-даўно, калі свет быў яшчэ малады і сонца ярчэй ды святлей ззяла ў вышыні нябёсаў. Я не ведаю, на якой зямлі і ў які час адбываліся тыя падзеі, аднак дакладна сказаць магу, што ні ў Польшчы, ні ў Расіі, ні ў Англіі, ні ў Італіі не было нічога такога ніколі. Будзь, аднак, старонка тая падобнай да Еўропы (а яна сапраўды шмат у чым была падобная, хоць і не тоесная ёй), яна ляжала б дзесьці паміж заходняй ускраінай Англіі і ланцужком Уральскіх гор на ўсходзе, далей на поўнач за самы паўднёвы рог Апенінскага «бота» і далей на поўдзень за паўночныя берагі на мяжы з Ледавітым акіянам.

У тыя часы зіма ў тым краі была ўсё яшчэ не занадта халоднай, а лета — цёплым. Дзе-нідзе сустракаліся горы, сярод палёў і лугоў высіліся зялёныя шапкі пагоркаў, акружаных лясным гушчаром. На паўднёвай ускраіне тых зямель пясчаны бераг быў досыць пакаты і амаль знік за зелянінай лясоў. Вакол паўночнага берага паўсталі голая шэрыя скалы, сярод якіх толькі дзе-нідзе можна было сустрэць самотную елку ці хвою.

Людзі той зямлі былі такімі, як мы, але і чымсьці адрозніваліся. Не ведаючы сапраўдных зім, яны часцей за ўсё насілі лёгкае льяное ці ваўнянае адзенне, апранаючы наверх плашчы з футра; свае доўгія валасы яны любілі ўпрыгожваць кветкамі палёў і лясоў ды камянямі. Жылі яны адзінокімі родамі і сем'ямі, бо не мелі ў той час адзінага ўладара і зямлі хапала на ўсіх. Дзівосныя рэчы рабілі яны, бо вылучаліся вялікай ахвотай да навук і мастацтва; і разумелі яны мову дрэў, птушак і звяроў. Але мой аповед толькі пра аднаго з іх — пра Хеліяна.

Хеліян быў зусім малады тады, але веды меў не па гадах. Ні ў чым іншым адметнасці ён не меў; толькі быў крыху вышэйшы за іншых, і валасы яго ў праменні сонечным ззялі, бы кветкі з вогненных далін. Выхоўваўся ён у сям'і старога князя і ніколі не ведаў сваіх сапраўдных бацькоў. Бы кветка ў зялёным полі, у каменным замку за пагоркамі вырас ён, дзелячы з яго жыхарамі і радасць, і гора; але хутка змянілася ўсё.

Упершыню дрэвы згубілі сваё пачырванелае лісце і не апрануліся ізноў і звяры сышлі ў падземныя бярогі, сціхлі ў невядомым смутку лясы і палі, халодны вецер гуляў цяпер у летніх дамах і замках, восень пачала свой адлік; надыходзіла зіма — зіма, якой не бачыў свет.

І засмуціўся Хеліян з нягод, якія напаткалі знаёмую яму з дзяцінства зямлю і блізкіх яму людзей, але не стаў аддавацца распачы.

Шмат кароткіх, як водбліск полымя, дзён і доўгіх начэй правёў ён у родавай бібліятэцы; бясконцае мноства пакрытых пылам фаліянтаў і напаяспарахнелых рукапісаў з усіх канцоў свету ён вывучыў. Калі ж знайшоў ён у рэшце рэшт шуканы гэтак доўга адказ, то ледзь не плакаў хутчэй ад гора, чым ад шчасця: шлях да мэты здаваўся цяпер змрочным і невыканальным амаль.

Паданні даўніх сівых часоў казалі, што ў дзень, калі зямля схаваетца ў імгле, шлях да святла праляжа скрозь цемру; той, хто адважыцца на гэтакі далёкі і небяспечны шлях, павінен адправіцца да самога Сонца і ў яго прасіць дапамогі.

Але свяціла было няўмольнае і недасяжнае; прынамсі, ад дзён пачатку свету не знайшлося смельчака, які звярнуўся б да яго з просьбай.

«Калі б нехта і адважыўся, — Хеліян міжволі здрыгануўся, — то хутка б пашкадаваў аб сваім рашэнні, сустрэўшыся з той бясконцай цемрай, што аддзяляе свет ад шляхоў Сонца».

Усё ж думка пра тое паданне не пакідала яго надоўга, і ён перачытваў яго зноў і зноў, спадзеючыся ўсё ж знайсці слушнае рашэнне.

Шмат дзён мінула з той пары, але аднойчы Хеліян, захутаўшыся ў плашч, выйшаў у працяты ўсімі вятрамі гай, каб, гледзячы на зоркі, падумаць пра будучыню і суцешыцца хаця б на імгненне.

Калі глядзеў ён на мірыяды зіхатлівых зор, на цёмна-сінім небе прамільгнуў цень велізарных крылаў. «Цар птушак, — падумаў Хеліян, праводзячы позіркам вандроўніка нябёсаў. — Хіба не магло б гэтае стварэнне пакінуць зямныя рубяжы і ўзляцець у нябёсы, вышэй за срэбныя зоры?»

І постаць белага арла ў вышыні дала яму надзею.

Вярнуўшыся дамоў той ноччу, Хеліян зноў зачыніўся ў бібліятэцы. Вывучыўшы мноства кніг і прыклаўшы ўсе свае сілы і веды, не адзін дзень і не адну ноч праз зрабіў ён крылы, падобныя на крылы птушынага племя. Абцягнутыя скурай панад аздобленым цёмным узорам срэбным шкілетам, яны былі досыць трывалыя і лёгкія, каб

можна было на іх падняцца ў паднябессе і ўзляцець да самога Сонца.

Скончыўшы працу над сваім творам, Хеліян зноў вярнуўся да думкі, якая таемна наведала яго ўжо даўно. Да нядаўніх часоў не разумеў ён таго, як можна ўвасобіць яе ў жыццё; цяпер жа зразумеў і вырашыў, што з абранага шляху не збочыць.

У тыя дні ў апошні раз сустрэўся ён з сябрамі, з якімі побач правёў усё жыццё; развітаўся з Анэляй, сястрой дзяцінства і юнацтва; нарэшце, прыйшоў ён у ціхі гай, у цені дрэў якога ён у дзяцінстве любіў гуляць. Там, пад старажытным разгалістым дрэвам, чыё барвовае лісце вянчалі іголки інею, стаяла высечаная з каменю статуя яго бацькі; Хеліян любіў яго як роднага і цяпер, праз гады, забыўся на яго. Доўга сядзеў ён каля ног постаці моўчкі, схіліўшы галаву і слухаючы шэпт лістоты; ужо загараліся першыя далёкія і смутныя зоркі, калі ён вярнуўся дадому.

Калі прыйшоў Хеліян дадому, то ўсю ноч рыхтаваўся ў далёкі шлях; калі ж усё скончыў, то прысеў на пухнатым дыване ля агню. Водбліскі полымя беглі па сценах і столі, і ў іх бясконцым танцы прабягалі то зграі дзікіх ваўкоў, то статкі велічных аленяў, праносіліся чароды залатабокай рыбы і вершнікі на агнягрывых конях; і часамі з'яўлялася сярод іх дзівосная вогненная птушка і знікала зноў праз імгненне.

На досвітку наступнага дня ніхто не бачыў, як ціха выйшаў Хеліян з замка і накіраваўся ў бок ахінутых смугой гор.

Працяг — у наступным нумары.

Лізавета Салдаценка

ілюстрацыі: Яніна Зайчанка (@what.yanya.saw)

Стэфан Корф

Ты мой скарб

У вокны пагрукалі.

Гэта быў іх рытуал: Антось не званіў у дзверы адразу, не заходзіў у пад'езд, а спачатку грукаў у вокны, што выходзілі на даволі ціхую вуліцу. Адэля глядзела праз шторы, знаходзіла яго вачыма і бегла адчыняць дзверы. Яго чакаюць, яго кахаюць, яго сустракаюць. Рытуал быў непарушны цягам некалькіх гадоў.

У вокны пагрукалі другі раз.

Адэля адклала ноўтбук і паднялася. За акном раслі панэльныя шматпавярховікі, рэдкія лысаватыя дрэвы і жоўтыя снежаньскія хмары. Такі колер можа быць толькі ў вялікіх гарадах, калі ліхтары ды асвятленне будынкаў ярчэйшыя за зоры і месяц. «Цікава, ці бачны касманаўтам жоўтыя хмары?» — Адэля націснула «выклік» на тэлефоне.

— Вітанкі! Ты хутка?

У шыбе адлюстроўвалася маленькая зіхоткая елачка са шклавалакна, што стаяла на падваконні.

— Да нічога. Мабыць, птушка якая на акно села і дзюбанула, а я адразу ўзгадала нашу старую кватэру. Добра ж было?

У вокны пагрукалі трэці раз.

— Вось ізноў. Ну добра. Чакаю. Цалую. Бусь.

Яна паклала тэлефон на стол і падышла да акна. Ні птушак, ні галін дрэваў, ні кропель з ледзяшоў — нічога, што магло грукаць. Адэля націснула ручку аканіцы і высунула галаву.

— Скааааарб, — пачулася збоку.

Адэля замерла. Злева ад акна стаяў маленькі чалавек у барвовым капелюшы. Стаяў ён на плячах чалавечка ў зялёным капелюшы. Той жа размясціў свае боты на плячах чалавечка з сінім капелюшом. І так ад трэцяга паверха аж да самай зямлі. Па спінах, як па лесвіцы, лез яшчэ адзін маленькі чалавек з рыдлёўкай у зубах. Дзяўчына працерла вочы.

— Скааарб, — павярнуў да яе радасны твар барадаты чалавечак, што стаяў вышэй за ўсіх.

Ногі сталі лёгкімі і непаслухмянымі, рукі мацней схапіліся за раму.

Крык крумкача выцягнуў Адэлю з паралічу якраз у той момант, калі жоўты капялюш дапоўз на самы верх чалавечкавай лесвіцы. Дзяўчына схавала галаву назад, у кватэру, і паспрабавала зачыніць акно. Але жоўты з прыткасцю дагістарычных паляўнічых на мамантаў кінуў рыдлёўку як дзіду і трапіў у завесу. Аканіца стукнулася і адпружыніла.

— Перахват! — гукнуў жоўты.

Роўны ланцуг пляскату прайшоўся да верху — чалавечкі мацней схапілі за ногі адзін аднаго. Лесвіца пахіснулася — і жоўты схапіўся за падваконне. Ніжнія чалавечкі палезлі наверх — ланцуг перастаў абапірацца на зямлю.

Схапіць тэлефон. Зачыніць дзверы. Падперці крэслам. Адэля выбегла з пакоя.

Патэлефанаваць Антосю. Гудок. Два. Пяць. Не адказвае. Укантакце! Адэля набрала паведамленне. Блакітны праствакутнік не знікаў. «Быў у сеціве 7 хвілін назад». Міліцыя! Адэля набрала нумар.

— Але! Да мяне лезуць у кватэру. Праз акно. Гномы! Да не... Я цвярозая! Што?

За дзвярыма ў пакоі нешта шлёпнулася з ціхім «ой». За ім пачуўся гук падаючай на ламінат рыдлёўкі, мяккі грукат і яшчэ два «ой»: адзін гулкі і бадзёры, другі прыбіты і пакрыўджаны. Адэля схапіла парасон-кій, што вісеў у калідоры.

Зажурчэла вада ў прыбіральныхні.

Адэля асцярожна, разумеючы вар'яцкасць ўсяго навокал, прыадчыніла дзверы прыбіральныхні і ўключыла святло. Праз тонкую шчыліну яна ўбачыла, як з унітаза вылазіць маленькі чалавечак — мокры, раззлаваны, з пластыкавай бутэляк замест маскі на вачах і кактэльнай трубкэй у зубах. Ён зняў з галавы гумавую плавацельную шапку, выцягнуў з кішэні фіялетавае капялюш, расправіў яго і надзеў на галаву.

— Скаааарб, — фіялетавае заўважыў шчыліну.

Дзяўчына паспрабавала ўзгадаць, ці не ела апошнім часам які падазроны грыбны суп ці нешта сапсаванае. Выцягнуць з памяці атрымалася толькі дарагі сыр з цвіллю на вячэру некалькі дзён таму. Чалавечак саскочыў з унітаза. Адэля ляснула дзвярыма. «Бегчы адсюль! Далей!» — пранеслася ў галаве. Яна схапіла куртку і выбегла з кватэры. На калідоры было ціха, чыста і цёмна, як і заўсёды каля дванаццаці ночы ў пятніцу. Лічбы над ліфтам свяціліся чырвоным. 1. 2. 3. «Можа, гэта Антось?» — падумала дзяўчына. Дзверы ліфта з рыпеннем раз'ехаліся.

Тры чалавечкі стаялі адзін на адным. Два знізу трымалі ў зубах рыдлёўкі. Вышэйшы цягнуўся рыдлёўкай да кнопак — толькі так яны маглі нешта націснуць. — Скарб! — адрывіста піскнуў самы нізкі чалавечак і выраніў рыдлёўку.

Адэля штурхнула найніжэйшага парасонам, і чалавечкі заваліліся як джэнга ад неасцярожнага руху. Дзяўчына націснула кнопкі «12», «зачыніць» і рванулася на лесвіцу. У спіну ёй крычалі з сыходзячага ліфта:

— Куды? Скарб!

Тэлефон зайграў польку. На экране высвеціўся надпіс «Антось».

— Ты дзе? — Адэля збягала па лесвіцы. — На мяне тут напалі... Гномы нейкія. У кватэру не...

Звычайна людзі, пакуль размаўляюць па тэлефоне, не заўважаюць, што адразу за выхадам з пад'езда два чалавечкі расцягваюць вяроўку трохі ніжэй за каленку, а за ёй яшчэ восем трымаюць вялізны чорны шкумат тканіны. Адэля была чалавекам. Пачуўся ціхі «плюх» і гулкі крык. Чалавечкі загарнулі тканіну і, паўтараючы як мантру «скарб, скарб!», пацягнулі скрутак на дзіцячую пляцоўку. Адэля піхалася як магла, але на месца аднаго нейтралізаванага чалавечка адразу станавіўся новы.

На пляцоўцы побач з пясочніцай чарнела яма глыбінёй на метр. Чалавечкі скінулі туды скрутак з дзяўчынай і пачалі працаваць сваймі рыдлёўкамі. Яны былі такія маленькія, што за раз скідвалі добра калі жменьку зямлі. «Колькі ж часу яны капалі яму?» — згенерыраваў перапужаны розум Адэлі. Глухі пляскат зямлі па тканіне знервуе любога чалавека. Яна пачала крычаць, клікаць на дапамогу, прасіць адпусціць. Але навокал чулася толькі:

— Скарб!

— Скаарб?

— Скаа...

Зверху замітусіліся. Адэля прыслухалася. Маленькія чалавечкі не размаўлялі адзін з адным, яны лаяліся на кагосьці. Але лаяліся неяк пакрыўджана, расчаравана. Перыядычна чуўся грукат, плюханне ці проста «ой». Калі дзяўчына не памылілася ў хуткіх падліках, зверху павінна быць не больш за дзесяць чалавечкаў. Яшчэ тры ў ліфце і каля трынаццаці ў кватэры. Адлічыўшы дзясяты «бамц», яна асцярожна, каб не запэцкацца глебай, праткнула заколкай скрутак і разарвала тканіну.

Зверху стаяў Антось. У руках ён трымаў дзве маленькія рыдлёўкі на манер сай Рафаэля з «Чарапашак-ніндзя». З акна трэцяга паверха выскоквалі маленькія чалавечкі і распраўлялі капелюшы як парашуты. За будынкам прагрукаў тралейбус.

На вуліцы было шмат людзей для халоднай зімовай пятніцы. Ад тралейбуснага прыпынку рухаўся хаатычны натоўп размаляваных: зялёныя зомбі, ваўкалакі з

пластыкавымі зубамі і чырвонымі плашчамі паверх цёпрых пухавікоў, афарбаваныя дзіцячай пудрай непамерлікі, недапераверцені ў футраных капелюшах з вушамі, двуногія козы ў доўгіх кажухах.

— А можа гэта звычайныя карлікі? — скептычна спытаў Антоць.

— Ага, цыркавыя. З усяго Мінску сабралі і прывезлі да панэлькі. І апранулі як гномаў, — Адэля скрывіла вусны.

Высокі хлапец у кальчусе з молатам у адной руцэ і дымлівым куфлем у другой усміхнуўся і прапусціў пару далей. Людзей становілася больш, і Адэля мацней схпіла Антося за руку, каб не згубіцца ў натоўпе. Яны прайшлі духоўную семінарыю, новы будынак з барамі і размаляваную падстанцыю, што нагадвала інтэрнат для гномаў.

— Скаарб, — пачулася з боку прыпынку.

Адэля з надзеяй і жахам паглядзела на Антося: спадзяванні, што маленькія чалавечкі не будуць шукаць іх так далёка і доўга, не здзейсніліся. Антоць выпадкова штурхнуў плячом доўгавалосага хлопца ў белым халаце са знакам біялагічнай небяспекі на грудзях і пад зычнае «эээ» праціснуўся далей. Натоўп фальшывых нячысцікаў прымушаў марудна блукаць па лабірынце людзей. Праз хвіліну яны спыніліся і прыслухаліся: чалавечкаў не было чуваць, і Адэля паднялася на дыбачкі. Наперадзе, праз два будынкі, на вулічным ліхтары вісеў маленькі чалавечак і, прыклаўшы далонь да ілба, разглядаў натоўп. Адэля нацягнула капялюш байкі і тузанула Антося ў правы бок.

Праз дзяўчыну ў чырвоным парыку і двух ваўкалакаў ісці стала прасцей. Побач з вялізнай мармуровай гірай Адэля адчула, што нага зачэпілася за нешта. «Ізноў пакунак нехта выкінуў?» — апусціла позірк яна. Знізу, трымаючыся за штаніну, сядзеў маленькі чалавечак і задаволена ўсміхаўся.

— Ааааа! — закрычала Адэля.

— Уууу! — адказаў ёй бліжэйшы ваўкалак, што, хутчэй за ўсё, збег з фуры-канвента.

— Скааарб, — з любоўю паглядзіў Адэліну нагу маленькі чалавечак.

Адэля размахнула нагой і адфутболіла яго. Ён праляцеў з раззлаваным крыкам праз зімовы натоўп.

Побач з гірай стаяў чалавек у доўгім балахоне з мешкавіны. Замест чалавечай галавы на пару глядзела моцна натуральная маска казы з доўгімі сапраўднымі рагамі. У руках ён трымаў посах з васьмікутавай зоркай. Чалавек павярнуўся і паказаў посахам на жалезныя вароты. Адэля магла б спрачацца доўга, што ў гэты момант маска падміргнула і паказала язык. Але часу не было.

— Туды, — скамандаваў Антоць.

Бар у падполе старога будынка здаваўся пустым. На белай столі там-сям з-пад тынкоўкі вызірала цэгла. Вялізны экран у канцы калідора паказваў нейкі кліп з васьмідзясятых з мужчынамі ў кароткіх шортах і дзяўчынамі з пышнымі валасамі. Адэля зачыніла дзверы, а Антоць пацягнуў да іх невялікую лядоўню, што стаяла ля сцяны. На грукат выйшла светлая дзяўчына з тоўстымі каштанавымі дрэдамі.

— Зніжак за касцюм няма... Што вы робіце?

— За намі гоняцца гномы, — выпаліла Адэля, дапамагаючы цягнуць лядоўню.

— Гномы? Красналюдкі? — дзяўчына з дрэдамі пахіснулася назад, развярнулася і збегла за прылавак.

Праз імгненне яна вярнулася з вялікім скруткам у руках.

— Красналюдкі. У горадзе. І яшчэ калі? На Ёль! Перад Калядамі! — яна разгарнула скрутак. — Трымайце. Гэта ж падумаць! Вырашылі, значыцца, парушыць. Прыйсці сюды. Так, ты, здаецца, разумнейшая, гэта табе.

Антосю дастаўся арбалет з блакітна-металёвымі плячыма і кружэлкай стрэл як ў кулямёта. Адэля трымала ў руках клявец з галавой зубра з аднаго боку і дзюбай чаплі з другога. Дзяўчына з дрэдамі адступіла на крок з чырвонай сякерай і галінай дрэва замест шчыта.

У дзверы пагрукалі.

— Скаааарб, — паклікалі з таго боку.

— А вы ўпэўнены, што гэта... — закончыць дзяўчыне з дрэдамі не далі дзверы, якія з рыпеннем упалі вонкі.

Першы маленькі чалавечак, што забраўся на лядоўню, атрымаў арбалетны болт у капялюш, праляцеў з метр назад, ударыўся аб сцяну і ўпаў. Чырвоны капялюш застаўся вісець над галавой. Наступны чалавечак высунуў рыдлёўку з-за верху лядоўні. Болт, што пусціў Антоць, прабіў жалеза. Пакуль хлопец нацягваў цеціву, тры маленькія чалавечкі з баявым бадзёрым клічам «скарб!» пераскочылі праз барыкады.

Адэля ўдарыла кляўцом. Чалавечак спрытна скокнуў убок — і дзюба чаплі напалову схавалася ў падлозе. Чалавечак пабег па дзяржальні як па лесвіцы.

Скокнуўшы на руку, схапіўся за яе і павіс. Астатнія кінуліся за ім. Але Адэля выцягнула клявец.

Другі чалавечак адляцеў да сцяны з адбіткам рагоў зубра на ілбе. Трэці злавіў дзіравай рыдлёўкай вастрыё і штурхнуў убок. І пайшоў у наступ. Удар плазам па нагах. Скок. Удар вышэй за калена. Перакат. Адэля скінула чалавечка, што вісеў на руцэ, і адмахвалася зброяй як мятлой. Антось перахапіў арбалет як булаву і адштурхоўваў маленькіх чалавечкаў.

Дзяўчына з дрэдамі смяялася.

— Хопіць! — яна націснула кнопку на пульце ад праектара, і выявы на экране ззаду ад яе застылі.

Маленькі чалавечак у жоўтым капелюшы, што падскочыў на два метры і занёс рыдлёўку над галавой, спыніўся ў паветры. Іскры ад кляўца замерлі побач з падлогай. Болт спыніўся ў сантыметры ад вока чалавечка ў фіялетавым. Чалавечак у жоўтым чмыхнуў і ўпаў.

На лаве ўздоўж сцяны сядзела трыццаць тры маленькія чалавечкі. Сядзелі яны па колерах, як вясёлка. Адэля і Антось стаялі за прылаўкам: ён насцярожана сціскаў арбалет, яна — кубак з гарачым напоем.

— Ну, кладзянікі, што здарылася? Калі вы ў лінчавацеляў ды пагосцікаў ператварыліся? — дзяўчына з дрэдамі перадала кубак з какавай чалавечкам.

— Скааааарб... — разгублена паказаў пальцам на Антося малы чалавечак у чырвоным капелюшы.

— Скарб? — чалавечак у капелюшы колеру краёла з надзеяй склаў далоні перад грудзьмі.

— Скарб! Скарб! — чалавечак у кінаваравым капелюшы з любоўю паглядзеў на Адэлю.

Адэля ўзяла ў руку клявец. Чалавечак уцягнуў галаву ў плечы.

Цішыня. Трыццаць два чалавечкі паглядзелі на капялюш гарбузовага колеру, з-пад якога выглядаў кубак какавы.

Кінаваравы штурхнуў локцем гарбузовага. Той падняў позірк, хутка паставіў кубачак і скокнуў на стол. Правую нагу падняў у паветра і адвёў назад, левую руку выцягнуў наперад, а правай нацягнуў уяўны лук, павялічваючы падабенства да антычных статуй.

— Скарб, — спяшаючыся, скончыў чалавечак у гарбузовым капелюшы.

Адэля і Антось, нічога не разумеючы, зірнулі адзін на аднаго. Дзяўчына з дрэдамі наліла сабе сідра.

— Карацей, так, — павярнулася яна да пары. — Тут я пытанне вырашу. А вы ніколі больш не хадзіце да камянёў на Уруччы, асабліва да тых, што прыцягнулі з капішчаў. А асабліва ты, — яна паглядзела на Антося з дакорам, — у такіх месцах не называй дзяўчатак золатам, срэбрам, дыямантам ці, тым больш, найвялікшым скарбам. Пярунапрыхільнік дамарошчаны.

бярозка

Штомесячны грамадска-палітычны і літаратурна-мастацкі часопіс (для дзяцей сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту)
Выдаецца са снежня 1924 года
Узнагароджаны ордэнам «Знак Пашаны»

Заснавальнік
Вытворча-выдавецкае рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства «Дом прэсы»

Галоўны рэдактар:
Кацярына Вячаславаўна Каплун

Рэдакцыйная калегія:
Алесь Бадак, Валерый Гапееў, Алесь Дуброўскі, Уладзімір Ліпскі, Алена Масла, Міхаіл Мірончык, Людміла Рублеўская, Аляксей Чарота, Таццяна Швед

Адрас рэдакцыі
Юрыдычны і паштовы адрасы:
Рэспубліка Беларусь, 220013, г. Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10а.
chas.bjarozka@gmail.com
Тэл.: 8 (017) 287-19-27, 8 (017) 287-16-98.

Падпісныя індэксы:
74822 — індывідуальны
74888 — індывідуальны льготны для членаў БРПА
748222 — ведамасны
74879 — ведамасны льготны для ўстаноў адукацыі і культуры

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі №210 ад 25.07.2019, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь

Выдавец:
Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства «Дом прэсы»
Дырэктар:
Фёдар Пятровіч Караленя

Намеснік галоўнага рэдактара:
С. М. Курганова
Мастацкі рэдактар, камп'ютарная вёрстка:
В. С. Дзяткова
Стыль-рэдактар:
П. У. Забела

Падпісана да друку 19.12.2019 г.
Фармат 60×84 1/8. Друк афсетны.
Ум. друк. арк. 3,72. Ул.-выд. арк. 3,42.
Тыраж 516 экз. Заказ ??.

Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства
«БудМедыяПраект»
ЛП № 02330/71 ад 23.01.2014,
вул. В. Харужай, 13/61, 220123, Мінск, Рэспубліка Беларусь

© РУП «Дом прэсы», 2019

- 01 Праект. Ад праблемы да мэты
- 05 Ініцыятыва. У-реер
- 06 Гісторыя поспеху. Мікалай Лаўранюк.
Чалавек, адказны за фільм
- 10 Практыкум. Напісаць раман за пяць простых крокаў. Частка III: Герой (не) мусіць быць адзін
- 15 З апошняй парты. Ягор Нехвядовіч: «Вось слова "флексіць" на дошцы — і быццам бы працаваць хочацца»
- 20 Конкурс. Радзімазнаўства: пытанні для пошуку
- 21 Заяўка на Парнас. Паэзія
- 23 Заяўка на Парнас. Проза
- 26 Літаратурныя старонкі. Стэфан Корф. Ты мой скарб

Аўтар вокладкі і разварота: Nollaig Lou (@nollaiglou .

Тэма наступнага нумара — «Імкненне».

«Бярозка» ў сацсетках:

 @bjarozka

 @bjarozka.mag

Конкурс дэтэктыўных гісторый

па «Практыкуме» Ксеніі Шталенкавай

«Як напісаць дэтэктыў і не здзейсніць злачынства»

Напішыце кароткую дэтэктыўную гісторыю —
фантастычную ці натхнёную рэальнасцю

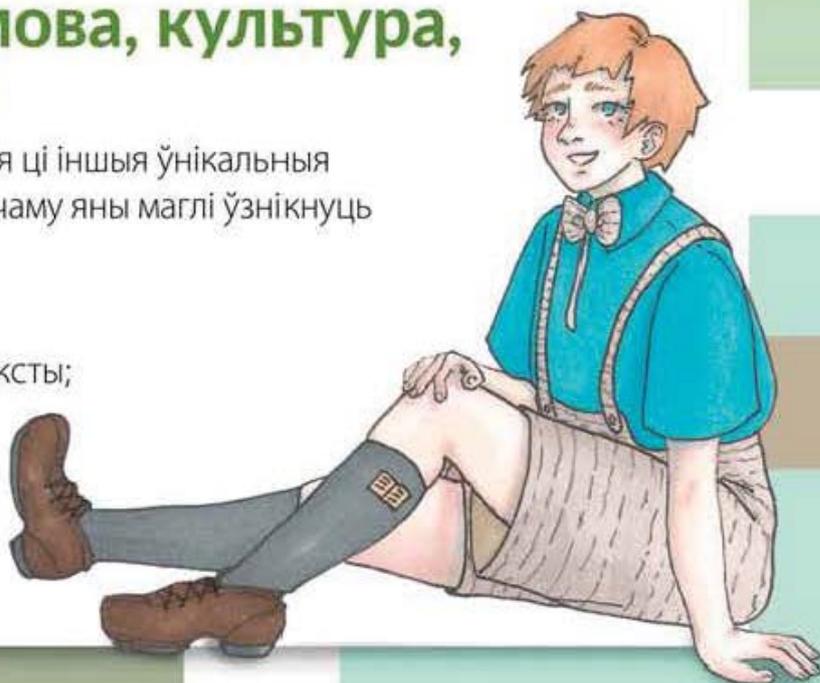
Парады Ксеніі Шталенкавай
і ўмовы конкурсаў шукайце
ў суполцы «Часопіс "Бярозка"»

Конкурс «Дзёрзкія тэорыі беларускаці: мова, культура, гісторыя, міф»

Прыдумайце, як утварыліся тыя ці іншыя ўнікальныя
словы ці выразы, патлумачце, чаму яны маглі ўзнікнуць
менавіта ў Беларусі

Намінацыі:

- мастацкія тэксты;
- мастацка-публіцыстычныя тэксты;
- навуковыя тэксты

«Бярозцы» споўнілася 95 гадоў!

адзінае
беларускамоўнае
выданне для
падлеткаў

тры гады была пад
вокладкай часопіса
«Маладосць»

тры разы
змянялася назва

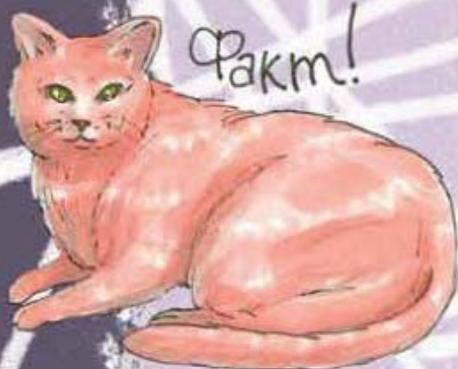

выйшла
1099 нумароў
(разам з гэтым)

Факт!

месяц
намеснікам
галоўнага
рэдактара быў
руды кот

ISSN 0320-7579

9 770320 757007

EAC

19012